

Geliş Tarihi:

22.06.2020

Kabul Tarihi:

11.05.2021

Yayımlanma Tarihi:

25.06.2021

Kaynakça Gösterimi: Zafer, C. (2021). Yeni dünya düzeninin oluşumu: Ekonomik ve sosyolojik anlamda yeni dünya düzeninin etkileri. *İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 20(40), 661-682. doi: 10.46928/iticusbe.755328

YENİ DÜNYA DÜZENİNİN OLUŞUMU: EKONOMİK VE SOSYOLOJİK ANLAMDA YENİ DÜNYA DÜZENİNİN ETKİLERİ

Derleme

Cem Zafer

Sorumlu Yazar (Correspondence)

İstanbul Okan Üniversitesi

cemzafer06@gmail.com

Cem Zafer, İstanbul Okan Üniversitesi, İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi Sosyoloji Bölümünde Doktor Öğretim Üyesi olarak akademik yaşamına devam etmektedir. Sosyoloji alanında ders vermekte ve özellikle din sosyolojisi ve teknolojinin gelişimi karşısında toplumsal yapı değişimlerini ağırlıklı olarak ele almaktadır. Yazar; yoksulluk, etnisite, spor ve güvenlik konularında araştırmalar yapmakta ve kitap çalışmaları bulunmaktadır.

YENİ DÜNYA DÜZENİNİN OLUŞUMU: EKONOMİK VE SOSYOLOJİK ANLAMDA YENİ DÜNYA DÜZENİNİN ETKİLERİ

Cem Zafer
cemzafer06@gmail.com

ÖZET

Ekonomik gelişme ile eş tutulan güç unsurunun devletler açısından öneminin anlaşılması ile birlikte ekonomik kalkınmaya yönelik faaliyetler gündeme gelmiştir. Sanayi Devrimi sonucunda artan üretim ile daha müreffeh bir yaşama ulaşılsa da bu gelişme yeterli görülmemiş ve zamanla daha büyük kazanımlar elde edebilmeye yönelik atılımlar yapılmıştır. Ekonomik gelişmelerin teknolojik gelişmelerle iç içe geçmesi sonucunda küresel anlamda bir pazar ortaya çıkmış ve ticari faaliyetlerde sınır kavramı giderek ortadan kalkmaya başlamıştır. Ancak gelişmeler her zaman istenen sonuçları doğurmamıştır. Nitekim dünya genelinde ekonomik anlamda sorunların ortaya çıktığı “kriz” dönemlerinin de yaşandığı bilinmektedir. II. Dünya Savaşı’ndan sonra ekonomik anlamda yaşanan olumsuz durumlar ülkelerin bu durumlardan kurtuluş çareleri aramasını beraberinde getirmiştir. Bu çare arayışları geçmiş dönemler için uygun ve tecrübe edilmiş bir sistem olan kapitalist sistemin yeniden yapılandırılmasını gündeme getirmiştir. Eski sistemin canlandırılmasına yönelik bu çabalar ise sonuçları itibariyle oldukça büyük eleştirilere maruz kalan “*yeni dünya nizamati*”, “*yeni dünya sistemi*” veya “*yeni dünya düzeni*” adı verilen yapının ortaya çıkması sonucunu doğurmuştur.

Amaç: çalışmada “*yeni dünya düzeni*” olarak ifade edilen yapının ekonomik, sosyal vb. olgularla küresel anlamda yaptığı etkileri ve bu bağlamda dünyada değişen veya gelişen güç dengelerini ortaya koymak amaçlanmıştır.

Yöntem: Çalışmanın amacı doğrultusunda literatürde benzer konularla ilgili çalışmalarda yer verilen hususlar incelenerek bir araya getirilmiş ve bir derleme çalışma oluşturulmuştur.

Bulgular: Yeni dünya düzeni olarak adlandırılan sistem ekonomik krizler açısından belirli çözümler veya rahatlama sağlama ile birlikte belli başlı problemlerin temel kaynağı olma özelliğine sahiptir. Nitekim yeni dünya düzeni uygulamaları ile özellikle çalışanların sorunlar yaşaması ile gelişen olaylar ekonomik anlamdaki krizin sosyal bir krize dönüşmesi sonucunu doğurmuştur.

Özgünlük: Konuya ilişkin konuların sosyolojik açıdan bir arada ele alınması nedeniyle çalışma literatüre katkı sağlayacaktır.

Anahtar Kelimeler: Yeni Dünya Düzeni, Kapitalizmin Canlanması, Neo-Liberal Politika, Yeni Dünya Nizamati, Ekonomik Kriz

JEL Sınıflandırması: B20, Z10, Z13, Z19

THE FORMATION OF THE NEW WORLD ORDER: THE EFFECTS OF THE NEW WORLD ORDER IN THE ECONOMIC AND SOCIOLOGICAL SIGNIFICANCE

ABSTRACT

Understanding the importance of the economy as a component of power, states have prioritized economic development in their agendas. Although a more prosperous life has been achieved with the increasing production as a result of the Industrial Revolution, this development has not been adequate and progress has been made towards achieving greater gains over time. As a result of the intertwining of economic developments with technological developments, a global market emerged and the concept of border in commercial activities gradually began to disappear. However, economic development did not always consistently produce the desired results. It is known that there are frequent periods of crises, in which economic problems arise throughout the world. II. The negative economic conditions following World War II have led countries to seek relief from these constantly arising crises. This search for remedy brought about the restructuring of the capitalist system, which was deemed suitable as a familiar system from the past. These efforts to revive the old system have resulted in the emergence of a structure called "new world order", "new world system" or "new world order" which has been subject wide criticism due to its eventual results.

Goal: The aim of the study is to reveal the global effects of the structure expressed as the "new world order" and the change of power balances in the world in this context.

Method: In line with the purpose of this study, the issues included in similar literature were examined and brought together as a comprehensive review.

Findings: Although the new world order provides certain solutions or relief in terms of economic crises, it has the characteristic of being the main source of certain problems. As a matter of fact, the events that developed with the new world order practices, especially the problems of the employees, resulted in the economic crisis turning into a social crisis.

Originality: The study will contribute to the literature since the issues related to the subject are handled together in sociological terms.

Keywords: New World Order, Revival Of Capitalism, Neo-Liberal Policy, New World Order, Economic Crisis

JEL Classification: B20, Z10, Z13, Z19

GİRİŞ

Dünyanın ekonomik anlamda izlediği genel seyir incelendiğinde özellikle II. Dünya Savaşı'ndan sonraki çeyrek yüzyıllık zaman dilimi içinde genel anlamda müreffeh bir durumun hâkim olduğunu görmek mümkündür. Bu dönem dünya genelindeki ülkeler açısından “altın çağ” olarak da adlandırılmaktadır. Nitekim bahsedilen dönem itibariyle ekonomik anlamda gelişmekte olan ve gelişmiş olarak nitelendirilen yapıya sahip olan ülkeler açısından üretim faaliyetlerinde, istihdam olanaklarında vb. alanlardaki verimliliğin üst seviyelere çıktığı kaydedilmektedir. Bahsedilen dönemde yaşanan ekonomik anlamdaki olumlu gelişmeler üzerinde, uygulanan iktisat politikalarının veya dönemin hâkim iktisadi düşünce modellerinin de etkisi yadsınamaz derecededir. Bu döneme etkileri olduğu tartışılan Keynes yaklaşımlarının uygulama biçimi incelendiğinde Sanayi Devrimi'nden II. Dünya Savaşı sonrasına kadar hâkim olan kapitalist görüşü yeterli görmeyen bir yapı olduğu ve başarısının da buna bağlandığı görülmektedir. Sanayi Devrimi sonrasında hâkim olan kapitalist sistemin yaklaşımlarını eleştiren Keynes yaklaşımı, ekonomideki aksaklıkların giderilebilmesi için devletin ekonomik yapılara müdahale etmesi temel düşüncesi üzerine oturtulmaktaydı. Bu doğrultuda uluslararası alandaki ekonomik faaliyetlerin de düzenlenmesini öngören yaklaşıma göre, ulusal ekonomiler bünyesindeki taleplerin kontrol altına alınması gerekirken arzın da yönlendirilmesi gerekmektedir. Devletin bu notadaki görevi öncelikli olarak büyük çaplı sanayi yatırımlarına yönelmektir. Bununla birlikte sosyal alandaki yatırımların da devlet eliyle artırılması gerekmektedir. Bu doğrultudaki hamleler gelişmiş ülkelerde dönem itibariyle refah ortamının hâkim olmasını sağlarken gelişmekte olan ülkeler açısından ekonomik anlamda kalkınma dönemlerinin başlangıcı olmuştur. II. Dünya Savaşı sonrası Keynes yaklaşımı ile yürütülen ekonomik politikalar sonucunda ortaya ekonomik anlamda hızlı bir büyüme ve müreffeh bir ortam çıkmıştır. Ancak süreç bu şekilde devam etmemiş ve XX. yüzyılın sonra çeyreğine geline dönemlerde sistemde aksaklıklar yaşanmaya başlamıştır. Esasında bu durum beklenen bir aksaklık olarak da değerlendirilmektedir. Nitekim kapitalist sistemler konusunda yapılan çalışmalarda bu sistemin elli yıllık periyotlarda krizlerin yaşandığı bir sistem olduğu üzerinde durulmaktadır. Bu da bahsedilen aksaklıkların beklenen bir durum olduğu sonucunu doğurmaktadır.

II. Dünya Savaşı sonrasında dünya genelinde birincil enerji kaynağı olarak değerlendirilen petrolün yaygın kullanımı ve bu enerji kaynağının fiyat artışına maruz kalması krizin ilk sinyallerini vermiştir. XX. yüzyılın son çeyreğine denk gelen bu durumu öncelikle gelişmiş olarak nitelendirilen ekonomilerde üretim seviyelerinde düşüşle belirginleşmeye başlamıştır. Üretimdeki düşüş sonrasında yaşanan eleman fazlalığı ise işten çıkarmalar ve dolayısıyla istihdam sorununu gündeme getirmiştir. Devam eden süreçte ekonomik durgunluğun fiyat artışlarıyla körüklenmesi ve bunun genel bir yapı arz etmesi krizin tam olarak hissedilmesini beraberinde getirmiştir. Yaşanan krizle birlikte ülkeler açısından temel sorunu oluşturan sermaye birikimlerinde yavaşlama da yaşanmıştır. Bu ise beraberinde kârlılıkta azalma sonucunu doğurmuştur. Dönem itibariyle sermayenin gelişimi incelendiğinde yaşanan kriz sonrasında uluslararası sermaye anlayışının gündeme gelmesi sonucunu

doğurmuştur. Yine aynı dönemde yaşanan teknolojik gelişmeler, ekonomik anlamda merkez olarak değerlendirilen ülkeler arasında güç dengelerinde değişim yaşanmasını gündeme getirmiştir. Esasında bu güç dengelerindeki değişim, dünyanın sonraki dönemleri için oldukça önemli yeni dengelerin oluşmasının ilk adımları olarak değerlendirilebilir. Gelişmiş ülkelerin etkilendiği bu denge değişimi XX. yüzyılın sonlarına doğru ekonomik anlamda gelişmekte olan ülkelerin de farklı alanlarda etkilenmeleri sonucunu doğurmuştur. Gelişmekte olan ülkelerde görülen en temel değişiklik ise bu ülkelerin borçlanmada üst seviyelere ulaşması ve bir borç krizi içine girmelidir (Savran, 1993: 552 – 553).

Yaşanan bu denli olumsuz durumlar ülkelerin bu durumlardan kurtuluş çareleri aramasını beraberinde getirmiş ve öncelikle gelişmiş ülkeler tarafından “geçmişe rücu” olarak değerlendirebileceğimiz kapitalist sistemin yeniden yapılandırılması yoluna gidilmiştir. Kapitalist sistemin yeniden canlandırılmasına yönelik çalışmalar ise sonuçları itibarıyla oldukça büyük eleştirilere maruz kalan “yeni dünya sistemi” veya “yeni dünya düzeni” adı verilen yapının ortaya çıkması sonucunu doğurmuştur. Ancak yeni dünya düzeninin hâkim şekilde uygulama alanı bulması 1980’li yıllara denk gelmektedir. Bu yeni sistem, dünya genelinde hâkim olan ekonomik buhran noktasında belirli çözümler veya rahatlamalar sağlamakla birlikte belli başlı problemlerin ise ana kaynağı olma özelliğine sahiptir.

Yeni dünya düzeni ile birlikte ekonomik buhrandan sıyrılmaya başlayan dünya ülkelerinde; işsizlik sorunları, yaygın yoksulluk, toplumsal eşitsizlik, sınıflı toplumsal yapı gibi sosyal sorunlar devletlerin gündemine oturmaya başlamış ve ekonomik anlamdaki krizin sosyal bir krize dönüşmesi sonucunu doğurmuştur. Bu sorunlar içinde özellikle ekonomik imkânsızlıkları ifade eden gelir dağılımındaki eşitsizliğin küresel bir sorun hâline dönüşmesi dikkat çekicidir. Nitekim belirtilen eşitsizlik durumunun ekonomik anlamda tüm gelişmişlik seviyelerinde yer alan ülkeler için ortak bir problem olduğuna ve gittikçe büyüdüğüne dikkat çekilmektedir.

Belirtilen hususlar göz önüne alınarak hazırlanan çalışmada temel amaç “yeni dünya düzeni” olarak ifade edilen yapının ekonomik, sosyal vb. olgularla küresel anlamda yaptığı etkileri ve bu bağlamda dünyada değişen veya gelişen güç dengelerini ortaya koymaktır. Belirtilen amaç doğrultusunda hazırlanan çalışma literatürde benzer konularla ilgili çalışmalarda yer verilen hususların bir araya getirildiği derleme çalışma niteliğindedir.

YENİ DÜNYA DÜZENİ

Yeni dünya düzeni olarak ifade edilen yapı, içerik itibarıyla kapitalist sistemin bütün dünya genelinde egemen olması ve bu egemenliğe bağlı olarak ekonomik, sosyal, siyasal ve kültürel yapıda ortaya çıkan dönüşüm durumunu ifade eden oldukça farklı alanlara sahip bir yapı şeklinde değerlendirmektedir. Yeni yapının süreç içinde gösterdiği gelişim ve sahip olduğu dinamikler incelendiği zaman özellikle üç hususun dikkat çekici şekilde ön plana çıktığı görülmektedir. Bunlar;

- neo-liberalizm,
- küreselleşme,
- esneklik

olarak sıralanabilir. Bu noktada yeni dünya düzeni ile küreselleşme kavramının aynı anlama sahip olduğu söylenebilir.

Yeni Dünya Düzeninde Neo – Liberalist Yaklaşımlar ve Özelleştirme

Neo – liberal anlayış özünde devleti ve siyasi otoriteyi devreden çıkarma yoluyla toplumsal ve ekonomik ilişkilerde odak noktanın serbest piyasa ilişkilerine dayanmasını, ekonomik anlamdaki ağırlığın, kişilerin inisiyatif durumlarına ve özel sektöre ait girişimcilere verilmesi gerektiğini savunan bir anlayıştır. Neo-liberal anlayışın yayılmaya başlaması XX. yüzyılın son çeyreğine denk gelen bir dönemde gerçekleşmiştir. Bu dönemde Fransız İhtilali'nden itibaren ortaya çıkan ve somut bir yapıya bürünen devlet iktidarının toplumsal hayat üzerindeki baskın yapısı terk edilmeye başlanmış ve neo-liberal anlayış yaygınlaşmaya başlamıştır. Bununla birlikte neo-liberal anlayış dönem itibariyle yeni dünya düzeni olarak adlandırılan yapının en temel dayanağı pozisyonuna getirilmiştir (Yıldızoğlu, 2000: 86 – 87).

Neo-liberal anlayışın toplumda hâkim bir duruma gelmesi veya kabul görerek yaygınlık kazanmasının hızlanması, dönem içindeki mevcut ekonomik yapının olan bir sonucu olarak da değerlendirilebilir. Nitekim belirtilen dönemde küresel anlamda bir krizin varlığı ve yaşanmış olan savaş sonrasında sürdürülen ekonomik politikaların işlevselliğini yitirdiğine dair hâkim düşünce neo-liberal yaklaşımın kabul görmesinin ön adımlarını oluşturmuştur. Bununla birlikte iktidar ve halk içindeki elit kesim mevcut sıkıntılardan kurtulmak istediği için neo-liberal yaklaşımın toplumun üst tabakasında kabul görmesi ve böylece topluma yayılması daha kolay bir hal almıştır. Üst tabaka tarafından kabul edilen bu yeni yaklaşım ise özellikle medya kuruluşları ve akademik camia tarafından toplumun diğer kesimlerine aktararak benimsenmesi noktasında büyük faaliyetler yürütülmüştür (Chossudovsky, 1999: 47 – 48). Neo-liberal ekonomi politikalarının yeni dünya düzeni içindeki yerine bakıldığında, ilgili politikaların bu düzenin ekonomi politikasını oluşturduğunu söylemek mümkündür. Bu husus neo-liberal yaklaşım açısından değerlendirildiğinde devlete temel bir işlev yüklendiği ve bunun da; ulusun özgürlüğünü korumak, adaleti sağlamak, toplumsal anlamda düzen sağlayıcı rolünü üstlenmek ve düzenin sürekliliğini sağlamak bununla birlikte rekabet ortamını piyasaları güçlendirmek şeklinde sıralandığı görülmektedir. Ancak neo-liberal yaklaşımın devletin hedeflerini belirlemesi ve bununla birlikte devlete belirli çerçeve çizilmesi gibi bir yaklaşım benimsediği de görülmektedir. Bahsedilen yaklaşımın uygulama şekilleri incelendiğinde devletin etkinlik alanlarına dair sınırlamalar getirildiğini görmek de mümkündür (Başkaya, 1997: 45; Talas, 1998: 2).

Bahsedilen düzenlemeler doğrultusunda XX. yüzyılın son çeyreğinde hızlı bir uygulama aşamasına geçilen neo-liberal politikalarla insanların ekonomik anlamda serbestiyet kazanması sonucunda ekonominin yeniden güç kazanabileceği ve devletin neo-liberal politikaların çizdiği sınırlar içinde küçüleceğine dair inanış artış göstermiştir. Yapılan uygulamalar sonrasında mevcut ekonomik kriz ortamının hızlı bir şekilde ortadan kalkmaya başlayacağı ve halkın refah seviyesinin giderek artış göstereceği de neo-liberal politikalarından beklenen gelişmeler arasındadır. Bu beklentiler doğrultusunda gelişmiş ülkeler tarafından kabul edilen ve hızlı bir yayılım gösteren neo-liberalizm akımı bu ülkelerin kabulü ile birlikte mevcut krizi oldukça etkili bir şekilde yaşayan az gelişmiş ülkeler tarafından da kabul görmeye başlamıştır. Nitekim 1990'lı yıllar incelendiğinde devletlerin eskimiş merkezi planlı olarak nitelendirilen ekonomik politikalarının temel noktasını neo-liberal politikaların aldığı görülmektedir. Bu gelişmeler neo-liberalizmi oldukça kısa bir süre içinde küresel anlamda en büyük ekonomik sistem haline getirmiştir. Bu da yine küresel boyutta ekonomik bir dönüşümün başlaması anlamına gelmektedir. Bu noktada neo-liberalizm uygulama safhasında birtakım araçlara ihtiyaç duymuş ve en temel araç olarak özelleştirme fikri gündeme gelmiştir. Neo-liberalizm devletin belirli sınırlar dâhilinde hareket etmesini savunan bir ekonomik yapıdır. Bu nedenle gerek özelleştirme faaliyetleri gerekse serbest piyasa üzerinde mevcut uygulamaların yaygınlaştırılması ve devletin hem ekonomik hem de toplumsal alandaki yerinin ve öneminin mümkün mertebe en alt seviyeye indirilmesi neo-liberalizmin bir amaçları arasında yer almaktadır. Ancak bunlara ek olarak sermaye piyasalarının güçlenmesinin sağlanması da yine neo-liberalizmin amaçları arasında sıralanabilir.

Neo-liberalist yaklaşımda devletin kamuya gelir sağlama amacıyla vergi toplaması yerine kamu varlıklarını özelleştirmeye yönelmesi de tavsiye edilen hususlar arasındadır. Bununla birlikte kamuoyu oluşturabilme amacıyla sermayenin halka yayılabilmesi ve ulusal anlamda gelir dağılımında dengenin sağlanması gibi sosyal birtakım amaçların da ortaya konulması ile belirli bir halk kabulü sağlanmaya çalışılmıştır. Özelleştirme faaliyetleri neo-liberalist yaklaşımda ilk olarak devletin ekonomik faaliyetlerini kısıtlama düşüncesiyle ileri sürülmüştür. Ancak geçen zaman içinde bu faaliyetlerin daha da geniş bir kapsama yayılarak devletin ekonomik yapısının yanı sıra sosyal alandaki faaliyetlerini de kısıtlamaya yönelik bir gelişim gösterdiği görülmektedir. Nitekim içinde bulunulan kriz durumu incelendiğinde bunun nedenlerinden birinin de devlet tarafından yapılan kamu harcamalarının artması olduğu tespit edilmiş ve bu anlamda devletin en temel harcama kalemlerinden olan sağlık, sosyal güvenlik, eğitim gibi hizmetlerin de özelleştirilmesi ile devletin bu alandaki yükünün de kaldırılmasına yönelik düşünceler ortaya atılmıştır (Özdemir, 1999: 471 – 473).

Neo-liberalizmin ortaya koyduğu sınırlama uygulamaları değerlendirildiğinde, devlet açısından hem ekonomik hem de sosyal alandaki neredeyse bütün varlıkları özelleştirmeye çalışması ve bu özelleştirme ile devletin yükünün hafifletilmesi ana yapısı etrafında devletin varlık anlamında da küçülmesi düşüncesinin altında devletini varlığını tehdit eden bir unsur olduğunu söylemek mümkündür (Önder, 1994: 43; Güler, 1996: 3; Boratav, Türkcan,1994: 209). Neo-liberal ekonomi

politikalarının uygulanmasını temel alan özelleştirme faaliyetlerinin öncelikli olarak gelişmiş ülkelerde ortaya çıkmış olmasına rağmen günümüzde gelişmekte olan veya az gelişmiş ülkelerde daha yoğun bir şekilde uygulandığını görmek mümkündür. Nitekim bu uygulama şekli özellikle uluslararası alanda faaliyet gösteren sermaye kuruluşları tarafından belirtilen ekonomik yapıya sahip devletlere mali ve politik anlamda destek sağlamanın ön şartı olarak sunulmaktadır. Bu konuda yapılan araştırmalarda Amerika Birleşik Devletleri'nin başını çektiği ve III. Sanayi Devrimi olarak nitelendirilen gelişim aşamasını yaşayan ülkelerin bahsedilen sistemi dünyadaki az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelere dayatma yoluyla sömürgecilik faaliyetlerinde yeni bir çağdaş model oluşumu meydana getirdikleri öne sürülmektedir (Talas, 1998: 2). Diğer bir ifadeyle geçmişteki sömürgecilik faaliyetlerinin neo-liberalist yaklaşımlarla modern ekonomik sistemler gibi gösterilmesi yoluyla sömürge düzeni devam ettirilmektedir.

Yeni Dünya Düzeninin Oluşumunda Küreselleşme

Her ne kadar sıralamada ekonomik yaklaşımlardan sonra yer alsada yeni dünya düzeninin oluşumu noktasında ortaya konulan dinamiklerin en önemlisi olarak küreselleşme sürecine yer verildiği görülmektedir. Nitekim küreselleşmenin yeni dünya düzeni içindeki öneminden hareketle bu konuda yapılan pek çok araştırmada yeni dünya düzeni kavramıyla küreselleşme kavramının aynı anlamda kullanıldığını bile görmek mümkündür. XX. yüzyılın son çeyreğinde büyük bir yayılım gösteren neo-liberalist ekonomik yaklaşımların hızlı yayılımı ile dünyada oluşan yeni ekonomik sistem XXI. yüzyılda yerini küreselleşme olarak adlandırılan yapıya bırakmıştır. Nitekim bu yüzyıl bünyesinde küreselleşmenin hem ekonomik hem de politik bir sistem olarak öne çıktığı ve bu kompleks yapı içinde toplumlar açısından sosyo kültürel değişimleri de bünyesinde barındırdığından bahsetmek mümkündür. Bu denli geniş kapsamlı ve karmaşık bir yapıda olan küreselleşmenin bahsedilen özellikler nedeniyle net bir tanımının yapılması oldukça zordur. Küreselleşme ile ilgili yapılan tanımlar incelendiği zaman bu yapının pek çok açıdan ele alındığını görmek de mümkündür. Ancak küreselleşmeye dair mevcut yaklaşımların yanı sıra bu kavramın kapitalist sistemin özünde var olan eşitsizlik yapısının daha hızlı ortaya çıkması şeklinde tanımlandığı da görülmektedir (Işık, 1996: 56). Bu tanım küreselleşmenin kapitalist sistemin dayattığı bir yapı olduğunun altını çizmektedir.

Küreselleşme kavramı süreç olarak ele alındığı zaman öncelikle coğrafi anlamda sınırların ortadan kalkması ve sınırların ortadan kalktığı bir dünyada ekonomik, sosyal, kültürel, politik ve benzeri ilişkilerin yeniden yapılanma sürecine girdiği bir yapı olarak değerlendirilebilir. Küreselleşmede yaşanan ilişkilerin, bireylerin ve toplumların özgürlüklerinin bağlantılı olduğu ve bu bağlantıda sınırların ortadan kalkması yoluyla dünya çapında bir ilişki sağlandığı görülmektedir. Aslında küreselleşme sonucunda dünyanın küçüldüğüne dair baskın bir inanın olduğunu görmek de mümkündür. Ancak bu durum gerçek anlamda mümkün olmamakla birlikte gelişen teknoloji sayesinde mesafelerin göreceli şekilde azaldığını ve bu nedenle de dünya genelinde eskiye nazaran çok daha yoğun ve hızlı bir ilişki ağı ortaya çıkması sonucunda benzetmenin yerinde olduğu da söylenebilir. Küreselleşmede yaşanan ilişkilerin, bireylerin ve toplumların özgürlüklerinin bağlantılı

olduğu ve bu bağlantıda sınırların ortadan kalkması yoluyla dünya çapında bir ilişki sağlandığı görülmektedir. Bu açıdan ele alındığı zaman küreselleşmenin özellikle insanlar için geçerli olan mekân, zaman, mesafe gibi kavramların yeniden ele alınması ve bunların yeniden anlamlandırılması gibi bir sonuçta ortaya çıkardığı görülmektedir (Işık, 1996: 56).

KÜRESELLEŞMENİN HIZLANMASINDA ETKİLİ OLAN FAKTÖRLER

Küreselleşme dünya üzerinde ortaya çıktığı ilk dönemler itibariyle, günümüzle kıyaslandığında, yavaş olarak tabir edilebilecek bir gelişim seyri göstermekteydi. Ancak zaman içinde gelişen teknolojiler, teknolojinin sosyal yaşama entegre edilmesi, ticari faaliyetlerde teknoloji kullanımının yoğunlaşması vb. durumlar küreselleşmenin her geçen gün hızlanmasını sağlamıştır. Bu bağlamda küreselleşmenin hızlanmasına neden olan unsurları aşağıdaki açıklamak mümkündür.

Politik (İdeolojik) Alandaki Gelişmeler

Dünyanın özellikle II. Dünya Savaşı'ndan sonraki yapısı incelendiği zaman üçlü bir kutuplaşmanın hâkim olduğunu görmek mümkündür. Bu üçlü kutuplaşmada birinci dünya ülkeleri olarak adlandırılan ve özgür dünya ülkeleri olarak bilinen ülkeler, komünist rejimi benimseyen ve ikinci dünya ülkesi olarak adlandırılan ülkeler ve geçmişinde sömürge ülkesi olan ancak bağımsızlığını kazanan üçüncü dünya ülkeleridir. Ancak gelinen noktada XX. yüzyılın son çeyreğinde Soğuk Savaş sona ermiş ikinci dünya ülkesi olarak adlandırılan ülkeler ortadan kalkmıştır. Bu ülkelerin ekonomik anlamda göstermiş olduğu başarılar sonrasında kendi ayakları üzerinde duran ülkeler haline gelmesi bunların dünyadaki güçlü kutuplaşmayı ortadan kaldırması sonucunu doğurmuştur. İkinci dünya ülkeleri içinde pek çok ülkenin piyasa ve demokrasi açısından bileşim olarak nitelendirilebilecek bir sistemi seçmesi politik küreselleşmenin ortaya çıkması ile sonuçlanmıştır. Bu sayede günümüzdeki gibi tek kutuplu bir dünya şekli ortaya çıkmıştır. Gelinen noktada Amerika Birleşik Devletleri'nin ekonomik ve askeri anlamda dünyada tek hâkim olarak değerlendirildiği görülmektedir.

Teknoloji Alanındaki Gelişmeler

Küreselleşme olarak adlandırılan yapının ortaya çıkışı politik veya ideolojik alandaki gelişmeler olsa da küreselleşmenin yayılmasını ve ayakta durmasını sağlayan en büyük güç unsurunun teknolojik gelişmeler olduğu yadsınamaz bir gerçektir. Nitekim teknolojik alanda yaşanan gelişmeler ve özellikle buna bağlı olarak iletişim alanındaki faaliyetlerin küreselleşme noktasında asıl güç unsuru olduğu bilinmektedir. Teknolojik gelişmeler sayesinde özellikle bilgi teknolojilerinin ortaya çıkması ve bilgiye ulaşmada zaman ve mekân kavramlarının ortadan kalkması sınır ötesi ilişkilerde bir yoğunluğu beraberinde getirmiştir. Yaşanan bu bilgi paylaşımı ile insanlar ırk, din, kültür ve benzeri ayrımları gözetmeden etkileşim haline girerek dünyanın, belirtildiği gibi, tek kutuplu bir yapıya bürünmesinde önemli bir rol oynamışlardır (Kongar, 1999: 684).

Ekonomi Alanında Yaşanan Gelişmeler

Küreselleşme alanında üçüncü sırada yer alan ancak en önemli ve en etkili unsur ekonomik gelişmelerdir. Nitekim ekonomik alanda yaşanan gelişmelerin küreselleşme ile iç içe geçmesi sonucunda dünya genelinde büyük bir pazar yapısının oluşması ile ortaya çıkan bu yapıda küresel kaynakların yine küresel boyuttaki dağıtım ağına dâhil edilmesi dünyada büyük bir sermaye hareketliliği yaşanması sonucunu doğurmuştur. Ayrıca küreselleşme ve ekonomik yapının iç içe geçmesi sonucunda ulusal şirketlerden uluslararası şirketlere bir dönüşümün yaşanması ulusların ekonomik anlamda daha müreffeh bir yapıya kavuşmasının önünü açmıştır. Bu bağlamda ekonomik anlamda küreselleşme yapısını ekonomik faaliyetlerde dikkate alınan kuralların uluslararası bir yapıya bürünmesi ve üretilen ürünlerin veya üretim unsurlarının uluslararası piyasada dolaşmasını engelleyecek durumların ortadan kaldırılması olarak ele alınabilir (Campbell, 1994: 185).

Kimi araştırmalarda Küreselleşme umut vadeden bir durum olarak vaaz edilmekte ve kaçınılmaz bir sonucu olarak görülmektedir. Sermayenin dünya genelinde hareket halinde olması ve dünyanın ortak bir pazar haline gelmesi, yadsınamaz küreselleşme gerçeğinin ortaya çıkması anlamına gelmektedir. Küreselleşme ile gelişen ekonomik faaliyetler sonucunda işletmelerin rekabet ortamlarının büyümesi tüketiciye daha fazla mal ve hizmet seçebilme imkânı sağlayarak insanların yaşam seviyesinde yükselmeye neden olacaktır şeklinde hâkim görüşün olduğu bilinmektedir (Ekin, 1999: 58). Ancak küreselleşmeyi sermayenin uluslararası bir yapıya bürünmesi ve bu şekilde emperyalist sistemin yeni adı olarak veya bu sistemi gizlemek için kullanılan bir maske olarak değerlendirenler de vardır. Yapılan araştırmalarda, küreselleşmenin kapitalist ekonomik sistemin dünyaya yayılmasını sağlayan bir basamak olduğunu üzerinde durulmaktadır. Diğer bir ifade ile küreselleşme kapitalist sistemin ulusal ekonomiden sıyrılarak uluslararası bir boyut kazanması anlamına gelmektedir (Boratav, 1997: 110).

YENİ DÜNYA DÜZENİ VE ESNEK YAPININ OLUŞUMU

Yeni dünya düzeninin oluşumunda makro ve mikro mekanizmalar olduğundan bahsedebiliriz. Bu doğrultuda yeni dünya düzeninde neo-liberalist ekonomik politikalar ve küreselleşme gibi gelişmelerin makro mekanizmalar olduğu söylenebilir. Ancak bu düzenin oluşturulmasında mikro mekanizma olarak ise esneklik yapısı gösterilmektedir. Makro mekanizmalar olarak değerlendirilen unsurların sistem içinde üretim sürecinde değişikliklerin meydana gelmesini zorunlu kıldığı bilinmektedir. Bu doğrultuda esnekliğin de üretim sistemi içinde yapısal değişimi ifade ettiğini söylemek mümkündür (Ercan, 1995: 662). Esnekliğin en büyük önemi piyasaların isteğine göre üretim sürecinin yapılanması noktasında ortaya çıkmaktadır. Dönem itibarıyla yaşanan savaş ve bu savaş sonrasındaki hâkim üretim türü olan fordizmin kriz yaşaması sonucunda ortaya çıkan üretim faaliyetlerindeki yeniden yapılanma sürecinin, esnekliğini doğuran en temel faktör olduğunu söylemek mümkündür. Nitekim yeniden yapılanma sürecinin temel yönelimi incelendiğinde bunun piyasaların değişen koşulları ve değişen taleplere en hızlı cevap verebilecek esnekliğe ulaşmak olduğu

görülmektedir. Bunun temel sebebi ise rekabet koşullarında artış yaşanması ve işletmelerin değişen tüketici taleplerine hızlı adapte olabilmesi gerekliliğidir. Bunun sağlanması ile sermaye önündeki verimliliği düşüren engellerin ortadan kaldırılması ve verimliliği artırabilecek yapılaşmaların gerçekleşmesi mümkün olacaktır. Yaşanan bu gelişmelerle esneklik noktasında istenen seviyeye gelinmesi ile fordizme dayalı ilişkilerin ortadan kalkacağı düşünülmektedir. Nitekim fordizmin katı ve değişmez yapısına karşın esnek bir yapının oluşması doğrudan fordizmin ortadan kalkması sonucunu doğuracaktır (Taymaz, 1993: 35; Harvey, 1993: 86).

YENİ DÜNYA DÜZENİ VE SOSYAL YAPI

Yeni dünya düzeni, esas itibarıyla kapitalist sistemin yeniden yapılanması sonucunda oluşturulan ve bünyesinde çelişkiler barındıran bir süreci ifade etmektedir. Bu noktada “çelişki” ifadesinden temel kasıt içinde aynı yapıya dair farklı uygulamaları barındırma durumu değildir. Çelişki yeni dünya düzeninde ekonomik ve sosyal yapı arasındaki gelişmenin eşitsiz bir seyir izlemesini ifade etmektedir. Bununla birlikte çelişkinin en önemli göstergesi olarak yeni dünya düzeninde sosyal boyutun ekonomik yapının gerisinde kalması gösterilmektedir. Bu da kendi içinde vatandaşlarının ihtiyaçlarını gidermekle yükümlü olan sosyal devlet ilkesinin yeni dünya düzeni ile gerilemeye başladığına kanıt olarak değerlendirilebilir. Buna ek olarak yeni dünya düzeni ile birlikte gelişen küresel yapı ve talebe yönelik üretimi ifade eden esnekliğin, işgücü maliyetlerinde düşme sağlamanın yanı sıra bireylerin harcamalarındaki tutarların artışı veya fiyatların fazla olarak değerlendirilmesi gibi bir sonuca da yol açtığı da bilinmektedir. Tüm bu hususlar değerlendirildiği zaman devletler açısından sosyal devlet olma niteliğinin yeni dünya düzeni ile tartışmaya açık bir yapıya büründüğünü söylemek mümkündür.

Yeni dünya düzeni içinde ekonomik sistemin temelini teşkil eden neo-liberal ekonomik politikaların yeniden geniş uygulama alanı bulması ve bu uygulama alanında devletin ekonomik yapıdan el çektilmeye çalışılması ile devlet açısından kamusal alandaki pozisyonun ve rolün bir küçülme içine girdiği ifade edilmektedir. Neo-liberal politikalarla devletin ekonomideki etkinlik durumunda zayıflama meydana getirilerek, kısmen veya tamamen devre dışı bırakılarak sermayenin önünde durabilecek bütün devletçi kurgunun yarattığı engellerin ortadan kaldırılması ve sermaye etkinliği ile birlikte yoğunluğunda da artmaya neden olma gibi bir durum söz konusu olmaktadır. Nitekim neo-liberal politikaların toplumsal denge üzerinde birtakım farklılıklar oluşturmaya başladığı da bilinmektedir ki bu farklılıkların başında çalışanlar ile alt gelir grubu olarak nitelendirilen grupların aleyhine bir denge bozulmasına dikkat çekilmektedir (Tuna, 1997: 52).

Neo-liberal politikaların uygulamaya konulması dönem içinde birtakım farklı unsurlar tarafından da desteklenerek istenen amaçlara doğru ilerleme yönündeki sürecinin hızlandığı görülmektedir. Bu noktada gelişen teknoloji ile birlikte ortaya çıkan verim artışı ve devlet bünyesinde bulunan pek çok sanayi yapılanmasının özel sektöre aktarılması ile devlete ait olan kurumların devlet elinden çıkması ve bu şekilde, kurumlarda çalışan devlet personelinin işten çıkarılması gibi bir uygulama gündeme

gelmiştir. Bu husus 1970 Krizi olarak adlandırılan kriz döneminde oldukça büyük bir sorun halini almakla beraber dünya genelinde görülen küresel bir sorun olma yönüyle de dikkat çekmektedir. Ancak neo-liberal politika doğrultusunda hareket eden özel girişim ve bu doğrultuda sermaye çevrelerinin bunu da kendi çıkarlarına kullanma çabalarının dönem itibarıyla yaygınlaşmaya başladığı da dikkat çeken gelişmeler arasındadır. Yapacakları hamlelerle işsizlik sorununa çözüm bulacaklarını ileri süren bu çevreler esnek politikalar uygulama yoluyla üretimi arttırıp bu sorunu çözme vaadinde bulunurken yaptıkları uygulamalarla bir küresel sorun haline dönüşen işsizliği daha üst boyutlara taşıma dışında bir sonuca ulaşamamışlardır. Ancak literatürde, meydana gelen bu kriz durumunda teknolojik gelişmelerin de büyük oranda etkisinin olduğu üzerinde durulmaktadır. Bu nedenle sürekli olarak gelişme gösteren teknoloji kullanımıyla günümüzde gelişmiş, az gelişmiş veya gelişmekte olan bütün ülkeler için öncelikli sorunlar içinde işsizlik sorununun yer aldığı görülmektedir. Bu da ülkelerin genel anlamda işsizlik sorununa çözüm araması ve istihdam olanakları oluşturma yoluna gitmesi gibi bir sonuç doğurmaktadır. Küreselleşme ile birlikte ticari anlamda bir canlanmanın söz konusu olması ekonomik anlamda büyümeyi de beraberinde getirmiştir. Ancak ekonomik anlamda büyümenin yalnızca dağıtımı ağındaki gelişme ile telafi edilmesi sonucunda ortaya yeni bir iş alanı veya yeni istihdam kanalları çıkmamıştır. Bu durumda küresel anlamda ekonominin gelişmesi ile doğru orantılı bir istihdam imkânının oluştuğunu söylemek mümkün değildir (Ekin, 2000: 134).

Devletlerin istihdam oluşturma yönündeki faaliyetleri bir nebze fayda sağlamaya başlasa da “sürekli istihdam” olarak nitelendirilen kadrolu oluşumların ortadan kalkmaya başlaması ve bunun yerine “geçici istihdam”ın sağlanması yeni bir iş formülü olarak ortaya çıkmıştır. Ayrıca üretim faaliyetlerinde taşeronluğa yönelme ve hem daha düşük ücretle çalışan hem de sosyal haklardan istifade etmeyen bir çalışan sınıfını doğurmuş. Bu doğrultuda kısmi süreli çalışma şekli, geçici işçilik, evden çalışma ve benzeri biçimde istihdamın daha düzensiz yapıya büründüğü ve bu durumun gittikçe artış gösterdiği görülmüştür. Bahsedilen gelişmeler özünde işsizliği ortadan kaldırma veya azaltma yönünde atılmış olumlu bir adım olarak değerlendirilse de mevcut çalışma sistemi üzerindeki düzensizlik oluşumuna neden olması sorunun farklı bir yapıyı da bünyesinde barındırması sonucunu doğurmuştur. Bununla birlikte çalışma şartları açısından bireylerin kendilerine uygun çalışma ortamlarını oluşturup buna göre para kazanabilmesi gibi bir izlenim oluşsa da bahsedilen döneme kadar çalışanların elde ettiği hakların dayandığı geçmiş değerlendirildiğinde yüzyıllarca süren bir mücadele sonucunda elde edilen hakların yeni düzenlemelerle bir çırpıda ortadan kaldırılması veya gitgide geriye götürülmesi ile çalışanların haklarını savunamayacak bir yapının küreselleşme sonucunda ortaya çıktığını söylemek mümkündür (Tuna, 1997: 53).

İşsizliğin büyümesi ile insanların ekonomik anlamda refah seviyelerinin düşmesi toplum geneline yayılan ulusal bir problem olarak değerlendirilse de konunun başka bir problemi doğurduğu da görülmektedir. Bahsedilen sorun işsizlik oranının artmasıyla ve bireylerin geçimlerini sağlayabilmek zorunluluğu nedeniyle ülkeler açısından ekonomik bir sorun olan “kayıt dışı ekonomi”nin ortaya çıkmasına küreselleşme ve neo-liberal politikaların meydan verdiği gerçeğidir. Nitekim işsiz kalan

bireylerin kayıt dışı ekonomik faaliyet alanlarında çalışma yoluyla yaşamlarını sürdürmeye çalışması oldukça normal bir durum olarak değerlendirilebilir. Çünkü insan hayatta kalma içgüdüleriyle dünyaya gelir. Kayıt dışı ekonomi, bireylerin çalışmalardan elde ettikleri gelirlerle vergi ödemeleri gibi bir durumu da ortadan kaldırdığı için yeni dünya düzeninin ekonomik yapıya indirdiği bir darbenin de bu alanda oluştuğunu söylemek mümkündür. Ayrıca kayıt dışı ekonomik faaliyetler, kayıtlı ekonomi dâhilinde faaliyet gösteren işletmelerin ekonomik anlamda vergi ödemeyen, belirli giderleri olmayan ve devletle neredeyse hiç muhatap olmayan görünmez bir rakibe karşı piyasalarda tutunma çabası içine girmeleri gibi vahim bir sonucu da beraberinde getirmektedir (Ekin, 2000: 129).

Küreselleşme ile dünya genelinde uluslararası sermaye önündeki bütün engellerin kaldırıldığı kaydedilmiştir. Buna ek olarak bölümlene çalışmaları veya taşeronluğa dayalı çalışmaların dünya geneline yayıldığı da kaydedilmektedir. Ticari faaliyetlerde küreselleşmenin yaşanması ile birlikte ulusal alandaki ticari faaliyetler için üretim yapılması ve bu konudaki taleplerin artırılması söz konusu olsa da çalışan ücretlerinde artışa gitme gibi bir zorunluluğun ortadan kalktığı da görülmektedir. Üretim faaliyetlerinde yaşanan küreselleşme sonucunda ise dünya genelinde üretimin parçalı bir yapıya dönüşmesi gibi bir sonuç ortaya çıkmıştır. Esasında üretim faaliyetlerinin dağılması sonucunda daha yaygın bir üretim olarak değerlendirilebilecek olan bu durumun uluslararası veya küresel anlamda oluşturulabilecek en büyük sorunlardan birini de gündeme taşıdığı söylenebilir. Nitekim oluşabilecek herhangi bir kriz durumunda yaşanacak olan olumsuzlukların sonuçlarının da küresel anlamda etkiler ortaya çıkarması küresel bir ticari ağ ile gerçekleşebilecektir (Tuna, 1997: 54). Bu durum yeni dünya düzeninin, yaşanabilecek tüm ekonomik krizleri küresel bir yapıya taşıdığı şeklinde değerlendirilebilir.

Üretim sektöründe rekabetin artması ile istihdamın daha az ücret karşılığında çalıştırılabilir olan kadın ve çocuklara yöneldiği ve bunun da kadın ve çocuklar üzerinden emek istismarının artmasına neden olduğu bilinmektedir. Nitekim uluslararası alanda hâkimiyetini gittikçe genişleten sermaye yapısı, yasal denetimlerin dışında tutulan ve bu nedenle istediği şekilde işçi çalıştırabilen bir yapıya bürünmüştür. Ayrıca halen günümüzde bile devam etmekte olan bir uygulama vardır ki bu da uluslararası alanda faaliyet gösteren pek çok işletmenin taşeron firmalar aracılığıyla gelişmiş veya gelişmekte olan ülkelerde işçiler çalıştırarak daha az ücretle daha fazla verim elde etmesi uygulamasıdır. Bu konuda İngiltere tarafından da kabul edilen bir rapora göre; İngiltere'nin sadece Hindistan'da bile spor malzeme üretiminde kullanılan 30.000 çocuğu çalıştırdığı bilinmektedir ki bunların içinde 7 yaşın altında olan çocuklar da vardır.

Yeni Dünya düzeni eşitsizliğin düzeni haline gelmekte ve gelir dağılımında meydana gelen bozulmaların hem ülkeler arasında hem de ülkelerin kendi içinde oldukça üst düzeye çıktığı kaydedilmektedir. Ayrıca dünya genelinde Kuzey Yarı Küre ile Güney Yarı Küre arasında bile gelir dağılımında gittikçe artan bir farkın oluşu dikkat çekicidir. Gelir dağılımındaki bozulma sermaye sahiplerine yönelik olarak değiştiği için bu durum yapılan emek sömürsünü daha üst düzeye taşımakta ve istihdamı oluşturmak için yapılacak olan yerel yatırımların engellenmesine neden

olmaktadır. Bireyler mevcut işlerini tehdit altında gördükleri için fazla emek, az ödeme gibi duruma ses çıkaramamakta bu da sömürünün boyutunun artması gibi bir durumu ortaya çıkarmaktadır (Talas, 1998: 2).

Eşitsizlik, XXI. yüzyıl için en önemli meselelerin başında gelmektedir. Eşitsizlik farklı coğrafyalarda farklı şekilde ifade edilmektedir. Örneğin Avrupa'da eşitsizliğin istihdam şeklinde ortaya çıktığı görülürken Amerika Birleşik Devletleri açısından bu durum eşit olmayan ücret dağılımı şeklinde ortaya çıkmaktadır. Bu konuda Amerika Birleşik Devletleri'nde görülen eşitsizlik örnekleri konunun anlaşılabilmesi açısından oldukça açıklayıcı olacaktır. 1990'lı yıllarda Amerika'da vasıflı işçi pozisyonunda çalışan kişilerin 30 yıllık refah kazanımlarını kaybettikleri bilinmektedir. Yine bu dönemde alınan maaşların satın alma gücü itibarıyla 1960'lı yılların başındaki düzeye kadar gerilediği kaydedilmektedir. Amerika Birleşik Devletleri'nde bahsedilen dönemde genel müdür pozisyonunda çalışan kişilerin aldıkları ücretlerin vasıflı işçilerin ücretlerine göre 30 kat düzeyinde iken 150 katına çıktığı bilinmektedir ki bu durum mevcut eşitsizliğin boyutunu gözler önüne sermesi bakımından önemlidir (Kohen, 2000: 59).

Modern olarak ifade edilen dönemlerin tamamında; risk, güvensizlik, eşitsizlik, belirsizlik ve benzeri toplumsal kaygı oluşturan unsurların var olduğundan bahsetmek mümkündür. Ancak günümüze geldiğinde ise bu unsurların tarihin hiçbir döneminde olmadığı kadar küresel yaygınlık göstermektedir. Bu durum yeni dünya düzeni olarak adlandırılan yapının toplumlar içinde önemli problemler meydana getiren; eşitsizlik, işsizlik, güvensizlik, yoksulluk gibi kavramların üst düzeye çıktığı bir süreç özelliği kazanması sonucunu doğurmuştur (Bozkurt, 2000: 93). Bu duruma ek olarak, içinde bulunduğumuz XXI. yüzyılın ilk çeyreği olarak adlandırılan 2018-2030 döneminde tüm dünya düzeninin değişeceği bir dönemin yaşanılacağı anlaşılmaktadır. Bu dönem içerisinde din, para, siyaset temelinde zayıf ihtimaller üzerinden küresel krizler ile yaratıcı yıkımların olacağını söylemek mümkündür (Rickards, 2016:15).

YENİ DÜNYA DÜZENİ VE KÜRESEL YOKSULLUK

Günümüzde tüm insanlığın temel probleminin yoksulluk olduğu açık şekilde ortada durmaktadır. Aslında yoksulluk, yeni dünya düzeni ile birlikte yalnızca az gelişmiş veya gelişmekte olan ülkeler açısından değil gelişmiş ülkelerin bile temel sorunlarından biri haline geldiğini söylemek mümkündür. Yapılan araştırmalar, son dönem itibarıyla yoksulluk sınırı olarak belirlenen gelir düzeyinde yaşayan insanların sayısının gelişmiş ülkelerde ki önemli artışına vurgu yapmaktadır. Küreselleşme ile ortaya çıkan yoksulluk yapısını anlayabilmek için öncelikle yoksulluğun ne olduğunu bilmekte yarar vardır. Ancak yoksulluk kavramı incelendiği zaman çok boyutlu bir yapıya olması nedeniyle bu konuda tanımlama yapabilmenin veya yoksulluğu ölçebilmenin karmaşık ve zor olduğu anlaşılmaktadır. Nitekim yoksulluk konusunda belirti olarak kullanılacak pek çok göstergenin olduğu üzerinde durulmaktadır. Bu konuda bireylerin gelir seviyeleri, tüketim seviyeleri,

sosyal göstergeler gibi unsurların yoksulluk konusunda temel belirleyicileri olarak ele alındığını söylemek mümkündür (United Nations, 1997: 1).

Yoksulluk kavramı ile ilgili yapılan çalışmalar incelendiğinde yoksulluğun tek bir boyuttan ziyade iki farklı yapıda ele alındığı görülmektedir. Bu ikiliyi yapı mutlak yoksulluk ve göreceli yoksulluk olarak ayrılmaktadır. Bu ayrımın temel özelliği yapılan ayırmada her iki yapının da sayısal anlamda belirli bir sınırının olmasıdır ve bu sınırların belirlenmesi noktasında bireylerin gelir seviyeleri dikkate alınmaktadır. Bu nedenle yoksulluk konusunu genel olarak gelir yoksunluğu şeklinde ele almak daha uygun bir yaklaşım olacaktır. Yoksulluğun “gelir yoksunluğu” şeklinde ele alınması sonucunda ortaya çıkan yoksulluk tanımı, bireyin sadece yaşamını sürdürebilmesi için kendisine gerekli o asgari düzeydeki gelire sahip olması şeklinde ele alınabilir (Dansuk, 1996: 11).

Küreselleşme ile sermayenin ön plana çıkması ve emeğin sömürüsünün artması sonucunda yoksulluğun artış gösterdiği ve yoksulluk kavramının günümüzde neredeyse dünyadaki bütün ülkeler tarafından en büyük sorun olarak değerlendirildiği görülmektedir. Bu konuda yapılan çalışmalar yoksulluğun dünya genelinde oldukça az sayıdaki ülke tarafından azaltılabilir olduğunu sonucunu da ortaya koymuştur. Ancak yoksunluğun yalnızca küresel ticari faaliyetler sonucunda emeğin sömürülmesi ile ortaya çıktığı yönündeki değerlendirme eksik bir yaklaşımdır. Nitekim özellikle XX. yüzyılın son çeyreğinden itibaren Uluslararası Para Fonu olarak nitelendirilen IMF ve Dünya Bankası gibi küresel anlamda faaliyet gösteren sermaye kuruluşları tarafından gelişmekte olan ülkelere makroekonomik istikrar ve yapısal uyum adıyla dayatılan programların ülkeler bünyesinde bulunan milyonlarla ifade edilebilecek insanın yoksullaşmasına yol açtığı bilinmektedir. Buna ek olarak belirtilen uluslararası kurumlar tarafından uygulanan zorlama yöntemi değişmesine rağmen yapısal uyum olarak nitelendirilen programı aynı dönemler itibarıyla gelişmiş ülkeler bünyesinde de uygulamaya konulduğu görülmektedir. Bu bağlamda neo-liberal ekonomik yaklaşımların günümüzde bile dünya genelinde uygulanmakta olduğu ve küresel anlamda ekonomik yapılanmayı yeniden şekillendirme faaliyetlerin ülkeler bünyesinde refah düzeyini düşürücü bir etki yaptığını söylemek mümkündür. Refah düzeyinde yaşanan bu düşüş ekonomik anlamda daralmanın bir sonucudur ki bu da ülkelerin kendi içlerinde ve bütünsel anlamda bir yoksullaşmaya maruz kalmaları sonucunu doğurmaktadır. Bu durum neo-liberal ekonomi politikalarının gelişmiş ülkeler açısından bile ücret düşüklüğü, işsizlik, sosyal dışlanma gibi sonuçlar ortaya çıkarması gibi bir sonuç doğurmuştur. Yapılan incelemelerde dünya genelinde pek çok ülkede gıda tüketimi seviyesinde düşme ve kötü beslenme gibi durumların yaygınlaştığı ortaya konulmuştur. Bu durumun yalnızca gelişmemiş ülkelerde değil gelişmiş ülkelerde, diğer bir ifade ile ekonomik anlamda zengin olarak nitelendirilen ülkelerde de yaygınlaşmaya başlaması neo-liberal politikaların ne denli etkili olduğunun da göstergesidir (Chossudovsky, 1999: 37 – 38).

Yoksulluğun ortaya çıkması ve günümüze doğru yaklaşıldıkça sürekli olarak artış göstermesi neredeyse günümüzde uluslararası alanda faaliyet gösteren bütün kuruluşların bu alana yönelmeleri sonucunu doğurmuştur. Nitekim yoksulluk dünya geneli için istenmeyen bir durum olduğundan

dolayı bu konuda çözüm arayışlarına gidilmesi kaçınılmaz bir sonuçtur. Yapılan çalışmalar incelendiğinde yoksulluğun genel manada yeni dünya düzeni ve buna bağlı politikalara etkisi doğrultusunda ele alındığı görülmektedir. Bu da yeni dünya düzeni ile ortaya konulan politikaların yoksullaşmaya etki ettiğini uluslararası alanda da kabul gördüğünün bir göstergesidir. Yoksulluğun dünya genelinde ulaştığı boyuta dikkat çekme amacıyla Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı tarafından hazırlanan “İnsani Gelişme Raporu”nda dünyanın artan yoksulluğa çözüm bulamaması durumunda çift kutuplu bir yapıya gideceğine değinilmektedir. Oluşacak bu yeni iki kutuplu yapıda dünyadaki ayrımın zenginler ve yoksullar olarak temel bir ayrıma dayanacağı bahsedilen kutuplaşmanın özünü ifade etmektedir. Bununla birlikte Birleşmiş Milletler Ticaret ve Kalkınma Konferansı tarafından hazırlanan 1997 tarihli raporda gelişmiş ülkeler ve gelişmekte olan ülkeler arasındaki ekonomik eşitsizliğin giderek açıldığı üzerinde durmakla beraber bu farkın bireysel boyutlarına da dikkat çekilmektedir. Günümüze yaklaşıldıkça zengin olarak nitelendirilen kişilerin ortalama geliri ile fakir olarak nitelendirilen kişilerin ortalama gelirleri arasındaki farkın uçurum olarak değerlendirilebilecek bir seviyeye ulaştığı üzerinde durulmaktadır. Yeni dünya düzeni ile oluşturulan ekonomik yapı sonucunda ulaşılan noktada hem toplumsal anlamda hem de bireysel anlamda gelir düzeyindeki eşitsizliklerin üst seviyeye çıktığını söylememiz mümkündür. Bununla birlikte toplumlar içinde yer alan sınıflar arasında bile gelir düzeyindeki farklılık dikkat çekici boyuttadır. Ancak durumun en vahim olarak nitelendirilebilecek yönü bu yoksulluğun küresel anlamda ve ülkeler arasında gittikçe artan bir boyutunun olması ve ekonomik anlamdaki eşitsizlik durumunun ülkeler arasında bile belirgin seviyelere ulaşmış olmasıdır (Selamoğlu, 2000: 37).

Dünya genelinde ülkelerinin tamamında ekonomik anlamda eşitsizlik durumu varken buna ek olarak dünyada mevcut gelir durumunun da ülkeler arasında eşit bir şekilde dağılmaması dikkat çekicidir. Konu küresel açıdan değerlendirildiğinde ulusal anlamdaki eşitsizliğe dayalı gelir dağılımının da dünyadaki gelir dağılımının eşitsizliğinden kaynaklandığını söylemek yerinde bir değerlendirme olacaktır. Ancak görülen durum dünyada belirli ülkelerin dünya gelirinin büyük bir kısmını elde etmelerine rağmen geri kalan ülkelerin bu gelirden oldukça az düzeyde yararlandığıdır. Bu konuda en büyük örneklerden biri Afrika kıtasındaki gelir dağılımıdır. Nitekim dünya genelinde bir buçuk milyara yakın insanın gelirinin 1 doların altında olduğu tespit edilmiştir ki bu insanların ¾'lük bir kısmının Afrika kıtasında yaşadığı kaydedilmektedir (Şimşek, 2000: 26).

YENİ DÜNYA DÜZENİN GETİRECEĞİ DEĞİŞİKLİKLER

Yeni dünya düzeninin oluşması ile birlikte birçok alanda dönüşüm yaşanılacaktır. Öncelikle teknolojinin, dijitalleşmenin önemi ve hayatımızdaki yeri artacaktır. Özellikle son zamanlarda yaşanan Covid-19 virüsünden kaynaklı yaşanan kriz ortamının sonucu olarak birçok alanda değişikliğe gidileceği yadsınamaz bir gerçektir. Bu durum dünya açısından dijitalleşmenin stratejik önemini ortaya koymuştur. Dijitalleşme, birçok yeni iş modelinin geliştirilmesini mümkün kılmıştır. Dijitalleşmenin ve dijital dönüşüm sürecinin ilerlemesi; işletmelerin yeni fikirleri yerleşik stratejilere adapte edilebilmelerinin, kaynaklarını daha esnek biçimde kullanabilmelerinin ve sonuç olarak

eskisinden tamamen farklı, yeni ve yenilikçi yapılar inşa etmelerinin önünü açmıştır. Bu doğrultuda özellikle hizmet sektöründekiler, evden çalışmanın nasıl olduğunu daha iyi anlamaya başlamıştır. Örneğin bankacılık sektöründe şubeye gitmek yerine bilgisayardan veya akıllı telefonlardan işlem yaparak dijital yöntemlere daha çok önem verilmeye başlanıldığı görülmektedir. Klasik bankaların en önemli bölümü, hazineleri, kredi ve risk değerlendirme departmanlarıdır. Artık bilgi teknolojileri departmanlarının tüm süreçlerde etkin olacağını ve bu departmanların yerine geçeceğini söylemek mümkündür. Bu durum bize istihdama yönelik olarak, yeni mesleklerin ortaya çıkacağını ve bazı mesleklerin önemini yitireceğini de göstermektedir (Vardarlier, P., 2020: 245).

Yeni dünya düzeninde dijitalleşme, dijital iş hayatını ve dijital çalışan kavramlarını ön plana çıkartmıştır. Teknolojik ilerleme ve dijital dönüşüm ile çalışan profili de farklılık göstermekte, iş programlarının da kişisel ihtiyaçlara ve yaşam tarzına göre ayarlanmasını sağlamaktadır (Vardarlier & Zafer, 2020: 361). Bu bağlamda işletmeler, değişimin getirdiği yenilikleri takip ederek, dijital dönüşüme uygun stratejiler belirlemelidir. Böylelikle işletmeler dijital altyapılarını daha sağlıklı hale getirerek büyüyebilecektir. Piyasada iş dünyasının neredeyse her alanına uygulanabilecek pek çok yeni ve yenilikçi çözümler mevcuttur. İçinde bulunduğumuz Covid-19 virüsü kaynaklı kriz ortamının bu bağlamda dijital dönüşümün çalışma yaşamında iş yapma biçimlerini hızlı bir şekilde değiştirdiği söylemek mümkündür. Günümüzde pek çok hizmet teknolojik araçlar kullanılarak sağlandığından, giderek daha fazla işletme serbest çalışma, mobil çalışma, evden çalışma gibi yeni ve esnek çalışma biçimlerini benimsemektedir. Başka bir deyişle paylaşımlı ofislere geçildiği, online toplantıların yapıldığı, iş hayatını kolaylaştıran yazılımların arttığı, online eğitim sistemlerinin olduğu, daha hızlı, dinamik, canlı ve üretken bir gelecek ve çalışma hayatı bizi beklemektedir. Bu durum işletmenin sorumlulukları açısından çalışanların fiziksel ve ruhsal sağlığının gözetilmesini gerekli kılmıştır. Son aylarda yaşanan Covid-19 virüsü ile birlikte; insanların dijital ortamda izlenmesi yaygınlaşacaktır. Çin'in, Wuhan kentinde 5G teknolojisinin kullanılmaya başlandığı görülmektedir. Bu durum bize en iyi izleme teknolojisine sahip olanların dünyayı yönetmekte diğerlerinin önüne geçeceklerini ortaya koymaktadır. Covid-19 ile birlikte, dijital para birimleri ve elektronik ödeme yöntemleri de yeniden gündeme gelmiş oldu. Dijital ödeme firmalarının, finans dünyasının ve devlet politikalarına yön verenlerin kolaylık ve maliyet adına banknot ve madeni paralardan uzaklaşmaya çalıştıkları bir süredir bilinmekteydi. Nitekim bu dönem banknot paraların kullanım ömrünün tekrar sorgulanmasına neden olmuştur. Virüs nedeniyle insanların ödeme alışkanlıklarında da değişiklik olmaktadır. Birçok işletmenin evden çalışma yöntemini tercih ettiği bu dönem içerisinde, online sipariş kanalları aracılığıyla alışveriş yapmak, web tabanlı güvenli kredi kartı ödeme yöntemlerini seçmek, verilen siparişin kapiya kadar gelmesi popüler bir alışveriş yöntemi olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu doğrultuda yapay zekâ teknolojilerinden birisi olan yüz tanıma tabanlı ödeme ve dijital paraların günlük hayatımıza girerek yaygınlaşması çok yakın gözükmektedir.

Sonuç olarak içinde bulunduğumuz Covid-19 salgınından sonra dünya birçok anlamda bildiğimiz dünya olarak kalmayacaktır. Ancak, bugünden olacaklar üzerine bir tez üretmek için elimizde ciddiye

alınacak veri bulunmamaktadır. Hegemonya üzerine çatışma bildik aktörler üzerinden devam etmekte ve her gün kurgulandığı yönde gelişen olaylara ile şekillenmektedir. Gerçekten iktidarı hedefleyen, akılcı stratejisi olan ve üretime dayalı politikalar üzerinde ısrarcı ülkelerde değişimin daha hızlı ve olumlu olacağını söylemek mümkündür.

SONUÇ

Yeni dünya düzeni olarak nitelendirilen sistemin dünya genelindeki uluslar özelinde ekonomik büyüme noktasında büyük fırsatlar oluşturduğu veya avantajlar meydana getirdiği bilinmektedir. Ancak konunun ekonomik yapıdan ziyade sosyal anlamda değerlendirilmesi sonucunda bu faaliyetlerin beklenen sonuçları doğurmadığı da oldukça açıktır. Nitekim yeni dünya düzeni olarak adlandırılan sistem küresel anlamda insanların uzun yıllar boyunca verdiği mücadeleler sonucunda elde ettiği sosyal ve siyasal anlamdaki hakların kaybolması riskini gündeme getirmiştir. Bu durum ise bahsedilen hususlardaki sosyal sorunların daha derin bir yapıya bürünmesi sonucunu beraberinde getirmiştir. Nitekim yeni dünya düzeninin uygulanmaya konulması ile dünyada var olan hemen her ülke için güvensizlik ortamlarının, belirsiz yapıların, eşitsizliğin ve özellikle yoksulluğun oldukça ileri boyutta bir sorun haline geldiği görülmektedir. Artan bu sorunlar ise ne yazık ki ulusal veya yerel bir sorunlar olmanın ötesine geçerek küresel bir nitelik kazanmıştır.

Gelinen noktada dünya genelinde güç sahibi olarak nitelendirilen yapıların siyasal iktidarların dışına çıktığı görülmüştür. Bu anlamda siyasal iktidardan ziyade ekonomik anlamda piyasaları denetleyen uluslararası yapılanmaların temel güç odağı olarak algılandığını görmek mümkündür. Bunların başında Uluslararası Para Fonu ve Dünya Bankası gibi yapılanmalar gelmektedir. Ayrıca yine medya grupları ve iletişim teknolojilerine sahip olan kuruluşların da dünyanın yeni düzeninde güç odağı olarak anıldığı görülmektedir. Dünya genelinde ortaya çıkan bu güç odaklanması küresel boyut kazanan sorunların da temel uygulayıcısı veya uygulayıcısı olması yönüyle dikkat çekmektedir. Nitekim belirtilen kurumlar tarafından dayatılan programlar sonrasında küresel boyutta baskı unsuru ve sosyal problemlerin ortaya çıktığı kaydedilmektedir. Özellikle Uluslararası Para Fonu ve Dünya Bankası tarafından dayatılan yapısal uyum programlarının dünya genelinde yoksulluğun artışında önemli bir paya sahip olduğu genel anlamda kabul gören bir durumdur.

Yoksulluğu yalnızca ihtiyaçların giderilmesi noktasındaki eksikliklerle ele almak yanlış bir değerlendirme olacaktır. Nitekim yoksulluk olarak değerlendirilen kavramın toplum içinde meydana getirdiği etkiler incelendiğinde toplumsal şiddetin yaşanması konusunda en önemli unsurların başında geldiği bilinmektedir. Yeni dünya düzeninin oturtulmaya başladığı dönem itibariyle günümüze yaklaşıldıkça artan yoksullukla beraber dünyada neredeyse bütün ülkelerde suç oranlarının ve şiddet oranlarının artmasına paralel olarak terör eylemlerinin de önemli düzeyde artış gösterdiği kaydedilmektedir. Bu da yeni dünya düzeniyle beraber uygulanan ekonomik sistemler ile küresel bir boyuta ulaşan yoksulluğun, dünya üzerindeki bütün uluslar açısından sosyal patlamaya neden olabilme riskini arttırmakla birlikte küresel anlamda huzur ve barış ortamını zedeleyici bir olgu haline

getirmektedir. Bu durum ise yoksulluğu küresel barışın önünde bir tehlike veya engel pozisyonuna sokmaktadır.

Küresel bir boyut kazanan yoksulluğun çözümlenmesi konusunda zorunluluk inkâr edilememekle birlikte ve bu sorunun ortadan kaldırılabilmesi için ulusal çözümlerin maalesef yeterli olamayacağını belirtmekte yarar vardır. Bu nedenle küresel boyuta ulaşan yoksulluğun diğer problemlerle beraber uluslararası anlamda bir örgütlenme ve eylem yapısını ortaya çıkarması söz konusu olmaktadır. Yoksulluk konusunda dikkat çekme amacıyla yapılan eylemler incelendiği zaman eylemlere dünyanın hemen her bölgesinden insanların katılım göstermesinin konunun ne denli önemli olduğunun anlaşılması bakımından dikkate değer olduğunu belirtmeliyiz.

Dünya üzerinde birkaç uluslararası yapının veya devletin güdümünde olan zenginliklerin kontrolü sonucunda bu kaynakların yine aynı devletlere akmasının doğurabileceği küresel sorunların ortadan kaldırılabilmesi için öncelikle ekonomik anlamda gelir dağılımında eşitliğin sağlanması gerekmektedir. Bu eşitliğin ise küresel boyuttan bireysel boyuta kadar indirilmesi gerekmektedir. Bu alanda yapılacak faaliyetlerde durumun vahametini dikkat çekilerek oluşabilecek küresel bir isyanın önüne geçmek uluslararası bir sorumluluk olarak değerlendirilebilir.

EXTENDED ABSTRACT

The structure, which is expressed as the new world order, is dominant throughout the world in terms of content. According to this sovereignty, it evaluates the transformation situation that occurs in the economic, social, political and cultural structure as a process with quite different areas. The short definition of the new world order can be considered as the internationalization and restructuring of the capitalist system in this dimension.

In the last quarter of the 20th century, the belief that the economy can regain power and the state will shrink within the boundaries of neo-liberal policies as a result of the liberalization of people with neo-liberal policies. It is among the developments expected from neo-liberal policies that the current economic crisis environment will begin to disappear rapidly and the level of welfare of the people will increase gradually. In line with these expectations, the trend of neoliberalism, which has been accepted by developed countries and is rapidly expanding, has started to be accepted by underdeveloped countries that have experienced the current crisis quite effectively with the acceptance of these countries. Although privatization activities based primarily on the implementation of neo-liberal economic policies emerged primarily in developed countries, it is possible to see that they are being implemented more intensely in developing or less developed countries today.

When the concept of globalization is considered as a process, it can be evaluated as a structure where economic, social, cultural, political and similar relations enter the restructuring process in a world where the borders disappear and the borders disappear. It is observed that the relations experienced in globalization are related to the freedom of individuals and societies and a global relationship is achieved through the elimination of borders in this connection. When the concept of globalization is

considered as a process, it can be evaluated as a structure where economic, social, cultural, political and similar relations enter the restructuring process in a world where borders disappear in geographical terms and borders disappear. It is observed that the relations experienced in globalization are related to the freedoms of individuals and societies and a worldwide relationship is achieved through the elimination of borders in this connection.

When we look at the content of the system, which is called the new world order, it is seen that it expresses a process that is formed by the restructuring of the capitalist system and contains contradictions. However, the most important indicator of contradiction is the fact that what is considered as a social dimension in the new world order lags behind the economic structure.

This can be considered as evidence that the social state principle, which is obliged to meet the needs of its citizens, has begun to decline with the new world order. In addition to this, it is known that the flexibility that expresses the global structure and demand-oriented production with the new world order also leads to a result such as an increase in the expenditures of individuals or an excessive evaluation of prices as well as a decrease in labor costs. When all these issues are evaluated, it is possible to say that the quality of being a social state for states has a structure open to discussion with the new world order.

When the economic practices of the new world order are examined, it is seen that these practices are considered as poverty by many of the people in less developed countries. As a matter of fact, the researches on this issue reveal that people living in income level, which has been determined as the poverty line as of recent years, are more in the backward countries but also in developed countries. In order to understand the poverty structure emerging with globalization, it is useful to know what poverty is first. However, when the concept of poverty is examined, it is understood that it is complicated and difficult to define or measure poverty in this regard, since it has a multi-dimensional structure.

Briefly; with the formation of the new world order, transformation will occur in many areas. First of all, the importance of technology and digitalization and their place in our lives will increase. It is an undeniable fact that changes will take place in many areas especially as a result of the crisis environment caused by the recent Covid-19 virus. This situation has revealed the strategic importance of digitalization for the world. Digitalization has made it possible to develop many new business models. Progress of digitalization and digital transformation process; it paved the way for businesses to adapt new ideas to established strategies, use their resources more flexibly, and consequently build new and innovative structures that are completely different from the old one.

KAYNAKÇA

- Ayata, S., Boratav, K., Çeçen, A., Eroğul, C., Geray, H., Işıklı, A. ve Şaylan, G. (1997). *Emperyalizmin yeni masalı: Küreselleşme*. İmge Kitabevi.
- Başkaya, F. (1997). *Sömürgecilik, emperyalizm ve küreselleşme*. Ankara: Öteki Yayınevi.
- Boratav, K. ve Türkcan, E. (1994). Türkiye’de sanayileşmenin yeni boyutları ve KİT’ler (3. Baskı). *Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İktisat Politikası Seçenekleri*, 1.
- Bozkurt, V. (2000). Küreselleşmenin toplumsal sonuçları, Prof. Dr. Nusret Ekin’e Armağan.
- Campbell, D. (1994). Foreign investment, labour immobility and the quality of employment. *Int'l Lab. Rev.*, 133, 185.
- Chossudovsky, M. (1999). *Yoksulluğun küreselleşmesi*. İstanbul: Çivi Yazıları,
- Dansuk, E. (1996). *Türkiye’de yoksulluğun ölçülmesi ve sosyo-ekonomik yapılarla ilişkisi*. Ankara: DPT Uzmanlık Tezi,
- Ekin, N. (1999). Küreselleşme ve gümrük birliği. *İstanbul Ticaret Odası Yayın*, 47, 432.
- Ekin, N. (2000). Türkiye’de yapay istihdam ve istihdam politikaları. *İstanbul Ticaret Odası*.
- Ercan, F. (1997). Tarihsel ve toplumsal bir süreç olarak kapitalizm ve esneklik. 95-96 *Petrol İş Yıllığı. İstanbul: Türkiye Petrol Kimya Lastik İşçileri Sendikası*.
- Güler, B. A. (1996). Yeni Sağ ve devletin değişimi: yapısal uyarılama politikaları. *Türkiye ve Orta Doğu Amme İdaresi Enstitüsü*.
- Harvey, D. (1993). Esneklik: tehdit mi yoksa fırsat mı?. *Toplum ve Bilim*, 56(61), 83-92.
- Işık, O. (1996). Küreselleşen dünyada yeni uzaklıklar ve siyaset. *Sosyal Demokrat Değişim Dergisi. Mart-Nisan*.
- Kohen, D. (2000). *Dünyanın zenginliği ulusların fakirliği*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Kongar, E. (1999). *21. yüzyılda Türkiye*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Önder, İ. (1994). Özelleştirmeye genel yaklaşım. Dünya’da ve Türkiye’de özelleştirme uygulamaları içinde (Ed. E. Arıoğlu). *Türkiye Maden İşçileri Sendikası Yayını, Ankara*.
- Özdemir, M. (1999). Özelleştirmenin denetimi. *Ankara: Türk – İş 99 Yıllığı*, (2).
- Rickards, J. (2016). *The road to ruin: the global elites' secret plan for the next financial crisis*. Penguin.
- Savran, S. (1993). Kriz nedir? *İstanbul: Petrol-İş 92 Yıllığı*.
- Selamoğlu, A. (2000). *Yoğunlaşan sosyal sorunlarıyla küreselleşme: Küreselleşmenin insani yüzü*. İstanbul: Alfa Yayınları.
- Şimşek, O. (2000). Küreselleşme ve kıtlık sorunu. *Madenci*, 348.
- Talas, C. (1998). Liberalciliğin geri dönüşü ve yeni kurumları. *Cumhuriyet Gazetesi*.
- Taymaz, E. (1993). Kriz ve teknoloji. *Toplum ve Bilim Dergisi*, 56 – 61.
- Tuna, E. (1997), Yeniden yapılanma ve sendikal politikalar. *İktisat Dergisi*, 370–371.
- United Nations (1997). 1997 Report on world social situation. VI.
- Vardarlier, P. (2020). Digital transformation of human resource management: digital applications and strategic tools in HRM. In *Digital Business Strategies in Blockchain Ecosystems* (pp. 239-264). Springer, Cham.

Vardarlier, P., & Zafer, C. (2020). Use of artificial intelligence as business strategy in recruitment process and social perspective. In *Digital Business Strategies in Blockchain Ecosystems* (pp. 355-373). Springer, Cham.

Yıldızoğlu, E. (2000). Ađgözlölük karım doyurmaz. *MAG Dergisi*,10.